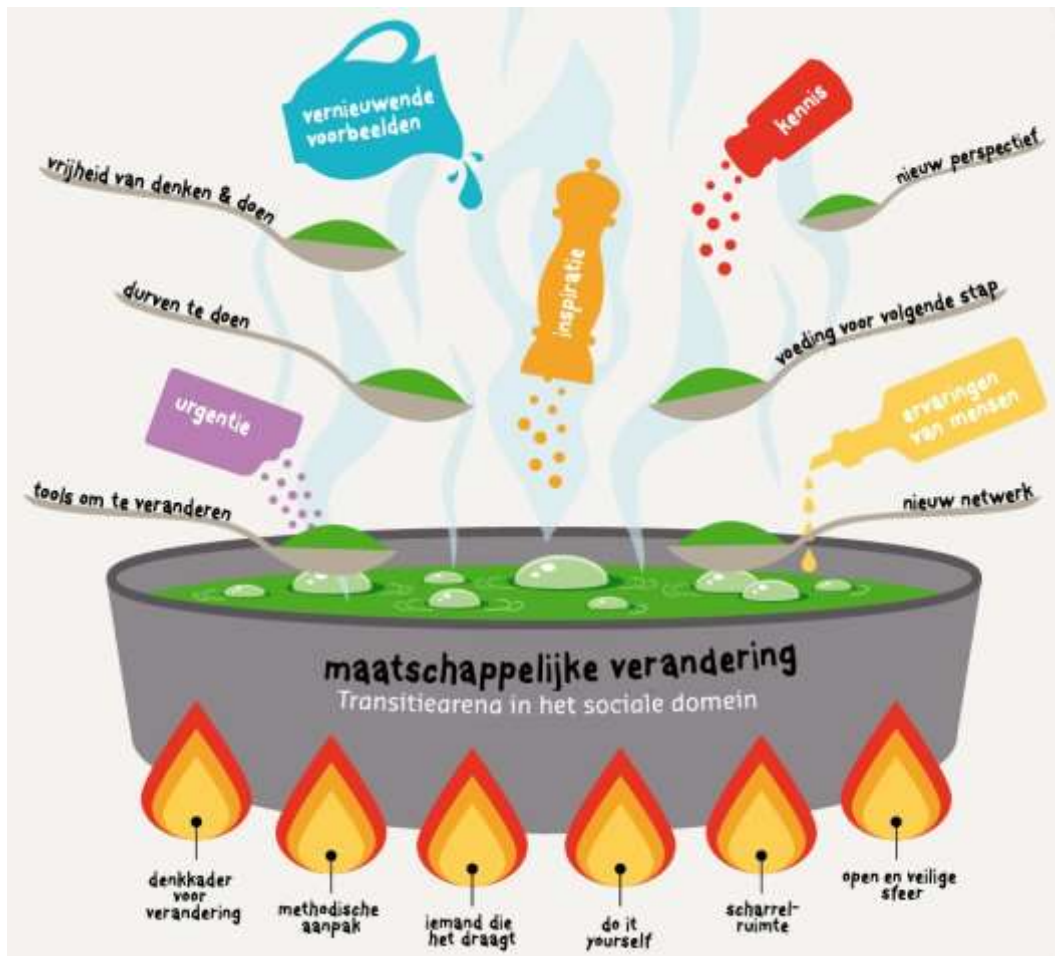

MAATSCHAPPELIJKE VERANDERINGEN

Eigentijds Kerk-zijn

Maatschappelijke veranderingen

Inhoud

INLEIDING	2
1. VERENIGEN & PARTICIPEREN	2
Individualisering	2
Betekenis voor de kerken	4
2. Evoluties in (denken over) LEREN.....	4
De revival van het emancipatorisch leren.....	4
Betekenis voor de kerken	5
3. Veranderingen in de RUIMTE	5
De sociaal-culturele functie van de publieke ruimte	5
De semi-publieke en private ruimte.....	5
Betekenis voor de kerken	6
4. VERANDERENDE RELATIES MIDDENVELD-OVERHEID-MARKT-BURGER	6
Middenveld-Burger	6
Betekenis voor de kerken	7
5. ontwikkelingen met impact op (VRIJE) TIJD	7
Betekenis voor de kerken	8
6. ontwikkelingen met impact op SAMEN-LEVEN.....	8
Macrobenadering: samen-leven in de brede samenleving.....	9
Betekenis voor de kerken	9
7. Katholieke context in Vlaanderen.	9
Betekenis voor de kerken	12
Verder lezen	13

INLEIDING

VPKB – kerk aan het einde van de straat

Op de pioniersdag zal er gesproken worden over de verwachtingen die er leven. In eerdere documenten is al eens gesproken over de verwachtingen van een kerkelijk werker. Deze post is zinvol indien ze beantwoord aan de missionaire roeping van de kerk en dienstbaar is aan het spreken van God in deze tijd. Een diaken met bijzondere opdracht heeft daarbij de taak om een maatschappelijke rol van betekenis te spelen en zo de kerk een mogelijkheid te geven om haar boodschap breed uit te dragen in de plaatselijke context.

Hiervoor moeten we stilstaan bij de maatschappelijke tendensen die leven. Het sociaal cultureel werk heeft in zes items die maatschappelijke tendensen samengevat. Hieronder vindt u hieruit opnieuw een samenvatting met een zevende luik namelijk de veranderende Rooms-katholiek context. Telkens met een afsluitend kopje waar elke gemeente zelf het antwoord op mag bedenken: welke betekenis heeft dit voor ons, hier en nu. De vragen zijn slechts voorzetten. Door het gesprek hierover te voeren, kunnen andere elementen naar boven komen.

Aan het eind vindt u de verschillende bronnen, waarmee u per thema ook verder kunt lezen.

1. VERENIGEN & PARTICIPEREN

Veranderingen in de bevolkingsstructuur (vergrijzing, migratie, meer éénuoudergezinnen en alleenstaanden) zullen een impact hebben op de manier waarop mensen zich gaan verenigen en participeren. Culturele verscheidenheid zal bijdragen tot verscheidenheid in het zich verenigen en participeren (verscheidenheid naar inhoud en vorm). Maar ook fysieke en/of financiële beperkingen bij een groeiende groep in onze maatschappij zullen vragen oproepen naar andere inhouden en andere vormen van zich verenigen en participeren.

Pessimistische berichten. Het discours over evoluties binnen verenigen en participeren is vaak pessimistisch van aard. Het idee leeft dat engagement, vrijwillige inzet en deelname aan het maatschappelijke leven afneemt. Het individu zou vandaag de dag niet meer geïnteresseerd zijn in het gemeenschappelijke belang maar voornamelijk gedreven worden door eigenbelang en hedonistische keuzes. Ondanks deze duidelijke boodschap vinden onderzoekers weinig aanwijzingen voor een terugval in het verenigingsleven en participatie. Integendeel, onderzoekers spreken eerder over een transformatie in de manier waarop we verenigen en participeren (Hustinx, 2009; Dekker & Hooghe, 2003).

Individualisering

Individualisering wordt vaak geïnterpreteerd als zou het individu enkel zijn/haar persoonlijk belang nastreven zonder rekening te houden met het gemeenschappelijk goed. De betekenis van individualisering is echter veel genuanceerder. Het betreft de tanende invloed (o.a. door de algemene stijging van de welvaart en levensstandaarden) van traditionele opvattingen, gedragspatronen, structuren en sociale verbanden. In plaats van terug te vallen op deze zekerheden handelt het individu steeds meer onafhankelijk en vanuit zichzelf. Individuen hebben meer speelruimte en

maatschappelijke velden werken volgens hun eigen logica's los van traditionele, religieuze of ideologische denkkaders en structuren. In plaats van traditionele zingevingskaders wordt de individuele ervaringswereld het nieuwe referentie- en zingevingskader waarbinnen keuzes gemaakt worden (Hustinx, 2009). Kortom, het IK kiest op authentieke wijze steeds meer hoe het eigen leven ingericht wordt, los van wat binnen bijvoorbeeld kerk, gezin of op de arbeidsmarkt wordt voorgeschreven.

Een kanttekening bij het authentieke IK

Het verhaal over het individualiseringsproces is niet volledig zonder een belangrijke kanttekening. Is het echt zo dat individuen nu volledig los van allerlei traditionele afhankelijkheden opereren? Empirisch onderzoek naar het individualiseringsproces duidt aan dat een individu nog steeds sterk bepaald wordt door structurele kenmerken zoals bijvoorbeeld opleidingsachtergrond, sociaaleconomische positie en beroep. Ondanks dat de invloed van enkele traditionele afhankelijkheden verzwakt is (vb. religie, kostwinnersmodel, meester-leerling verhouding,...), is het dus incorrect te stellen dat we in volle onafhankelijk ons levenspad bewandelen. Ook Mark Elchardus (2009) meent dat traditionele afhankelijkheden minder greep krijgen op individuele levens.

Daarnaast stelt hij dat de individuele keuzevrijheid sterk is toegenomen (wat nieuwe onzekerheden en risico's met zich meebrengt). Omdat we meer keuzes moeten maken en tegelijkertijd minder gestuurd worden door traditionele structuren, ontstaat volgens Elchardus de illusie dat we volledig autonoom beslissen.

Naast de traditionele afhankelijkheden die deels nog spelen, ziet Elchardus ook nieuwe vormen van beïnvloeding en sociale controle opkomen. Hij stelt dat sociale controle vandaag plaatsvindt door instanties (massamedia, sociale netwerken, reclame, marketing,...) die ons denken, doen en voelen beïnvloeden...niet vanuit een religie of ideologie zoals weleer maar vanuit de idee dat we hoogstpersoonlijke, authentieke, individuele keuzes aan het maken zijn. Met andere woorden: vandaag vindt sociale controle plaats door instanties die ons doen geloven dat we autonome, authentieke keuzes maken. Meer nog, onze zoektocht naar individuele ervaringen, zelfverwezenlijking, authenticiteit en persoonlijke ontwikkeling wordt gecontroleerd en beïnvloed door instanties die onder meer spelen op het terrein van leefstijlen, smaakvoorkeuren en overtuigingen. Dit inzicht nuanceert het idee van het authentieke IK dat hoogstpersoonlijke keuzes maakt.

Meer geïndividualiseerd engagement is dus engagement vanuit de individuele leefwereld. Het gaat om individuele noden, ervaringen, problemen en afwegingen die inzet en engagement aansturen. **Mensen vragen om thema's die dichter bij de leefwereld passen.**

Hiërarchische, formeel geregelde, ideologisch geïnspireerde vormen van deelname, vrijwilligerswerk en groepsvorming nemen af van meer geïndividualiseerd engagement en horizontale en flexibele organisaties, verbanden en initiatieven.

Daarnaast komen nieuwe vormen van sociale controle op: wat media, reclame, sociale netwerken,...vooropstellen als leuk en legitiem kan de keuzes van individuen beïnvloeden. Ook imago, beeldvorming en visuele prikkels bepalen in steeds grotere mate keuzes. Er is de groeiende betekenis van de belevingscomponent. Persoonlijke beleving staat centraal maar betekent niet sowieso entertainment of gemakkelijk vermaak. Beleving kan er ook op gericht zijn op betekenis creëren, waarde zoeken, ontplooiing, betrokkenheid of bijdragen tot sociale verandering.

Betekenis voor de kerken

Kerken kunnen niet meer dwingend aanwezig zijn, wel kan het van belang zijn dat jong en oud in aanraking kan komen met de religie. De toevallige, ongedwongen en authentieke aanwezigheid kan mensen op het spoor brengen. De langdurige engagementen komen steeds meer onder druk te staan. Activiteiten met een verplichtend karakter zijn bedreigend. Daarentegen willen mensen best engagementen aangaan indien dit beantwoord aan hun noden. Activiteiten die dicht bij de levenswereld staan van mensen zullen aanspreken. Het hebben en onderhouden van een gezin, werken, prettig leven, vooruitkomen in het leven, gezondheid, jezelf ontplooiën, bijdragen aan de gemeenschap, het streven naar welvaart zijn voor veel mensen verbonden met zingeving.

Welke kansen of bedreigingen ziet u voor uw gemeente?

2. Evoluties in (denken over) LEREN

De tijd dat leren als louter schoolse kennisoverdracht met beroepsvoorbereidende functies gezien werd, lijkt al een tijdje achter ons te liggen. Sinds een tiental jaren is de aandacht voor kennisoverdracht geëvolueerd naar denken vanuit competenties, i.e. het ontwikkelen van vaardigheden die je nodig hebt om taken goed uit te voeren. Ondanks de groeiende aandacht voor meer dan enkel kennis en informatie blijft het dominante discours rond leren er toch nog een van 'economische inzetbaarheid', 'relevantie' en 'nut': iemand leert om naderhand de kennis en competenties in te zetten op de arbeidsmarkt.

Naast het denken over competenties groeit de laatste tien jaar ook de aandacht voor een meer geïntegreerde benadering van leren. Steeds meer wordt leren gezien als een levenslang en levensbreed ontwikkelingsproces: het leren over de levensloop heen. Recent groeit de kritiek op deze benadering. Levenslang leren betekent vandaag vaak niet meer dan leren omgaan veranderingen in de samenleving met als achterliggend doel de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt te verhogen.. Het nefaste resultaat hiervan betekent dat veranderingen en ontwikkelingen niet meer echt in vraag gesteld worden (Biesta, et al., 2013). Naast het feit dat dit sociale uitsluiting in de hand werkt (niet iedereen heeft dezelfde mogelijkheden om met constante verandering om te gaan) beperkt het ook alternatieven en kritische reflecties over veranderingen. (Redecker et al., 2011).

De revival van het emancipatorisch leren

Als alternatief op het aanpassingsdiscours van het levenslang leren wordt er op verschillende plekken gezocht naar nieuwe ideeën. Zo denkt men vanuit de Europese Commissie na over alternatieve insteken en is er de 'revival' van het emancipatorisch leren (zie ook Paolo Freire). Het doel van emancipatorisch leren is om maatschappelijke kaders in vraag te stellen en kritische reflectie te stimuleren, gericht op autonomie, verantwoordelijkheidszin (persoonlijk, sociaal, politiek) en empowerment.

Aansluitend bij het emancipatorisch leren is de groeiende aandacht voor het in de werkelijkheid zelf leren: leren vindt best plaats in specifieke contexten. Daarnaast gebeurt leren best ook in samenwerking en interactie (zie hieronder).

Samenvattend

Het leren zal in de komende jaren verder evolueren. De drie principes bieden een antwoord op een louter instrumentele invulling van het leren. (1) Personalisering. Degene die leert staat centraal en werkt vanuit motivatie en engagement, op maat. In plaats van aandacht op leerstof en kennis,

verschuift de aandacht naar de 'lerende'. (2) Samenwerking en sociaal leren. Leren gebeurt veelal via sociale verbanden. Leren gebeurt in connectie met de samenleving en via directe interactie met gemeenschappen, met het bedrijfsleven en met andere culturele, sociale of leeftijdsgroepen. (3) Informalisering. Het belang van informeel leren, op elk moment en overal, via een combinatie van (digitale) technieken (blended learning) groeit. Een betere erkenning van informeel geleerde vaardigheden en competenties lijkt aan belang te winnen.

Informeel leren heeft als voordeel dat het sociale, ecologische, culturele en politieke vraagstukken duidt en stuurt en dat het de maatschappelijke intelligentie bevordert.

Acties die deze drie principes ondersteunen zullen echter voldoende moeten rekening houden met het feit dat leerinstellingen momenteel slecht slagen in het verbeteren van de sociale positie van kwetsbare groepen. De drie bovenstaande principes uitwerken met aandacht voor niet-dominante groepen blijft ook in de toekomst de belangrijke uitdaging.

Betekenis voor de kerken

De kerk is ook een lerende gemeenschap, levenslang leren zou binnen de Kerk gemeen goed moeten zijn. Zijn de manieren van leren ook in onze kerk veranderd? In hoeverre is er in uw gemeenschap sprake van emancipatoire en/of contextueel leren? Als u activiteiten voor de buitenwereld inricht houdt u rekening met de drie principes: personalisering, samenwerking en sociaal leren, en informalisering?

3. Veranderingen in de RUIMTE

Door de verwachte bevolkingsgroei zal er nood zijn aan capaciteitsuitbreiding van infrastructuur (huisvesting, mobiliteit, infrastructuur voor dienstverlening (zorg, onderwijs,...), waardoor de druk op de fysieke ruimte groter zal worden. Migratie, vergrijzing en de verwachte gezinsverdunding (=het ontstaan van kleinere gezinnen door het groter aantal alleenstaanden (vaak ook ouderen), echtscheidingen, dalend aantal kinderen per gezin), zullen ook leiden tot een ander soort ruimtegebruik (vb specifieke woon-zorgzones voor 80+). Al deze demografische veranderingen zullen aanzetten tot een meer efficiënt en/of meer innovatief gebruik van de beschikbare ruimte.

De sociaal-culturele functie van de publieke ruimte

De inrichting, de beschikbaarheid, de toegankelijkheid en de bereikbaarheid van de publieke ruimte spelen een grote rol in de wijze waarop we samenleven. De publieke ruimte is de plek bij uitstek waar circulatie en uitwisseling plaatsvindt. Het is de plaats waar we ontmoeten, waar ook natuur en milieu een rol spelen.

Het zal cruciaal zijn om ook voldoende publieke ruimte in te richten waar niet noodzakelijk/enkel geconsumeerd moet worden. Het evenwicht tussen commerciële, ecologische en sociaal-culturele initiatieven bewaren is van fundamenteel belang.

De publieke ruimte krijgt op die manier een sociale, culturele en zelfs een politieke invulling.

De semi-publieke en private ruimte

Semi-publieke ruimtes zijn ruimtes of zones die voornamelijk betreden worden door deelnemers, bezoekers, vrijwilligers, werknemers of consumenten (vb. winkelcentra, cultuurcentra, collectieve tuinen,...). Het vormt een soort overgangszone tussen de publieke en private ruimte waar meer beperkingen gelden dan in de publieke ruimte. De toegankelijkheid van en de afstemming op

deelnemer/bezoeker/vrijwilliger staan centraal. Toegankelijkheid betekent in deze context meer dan enkel de fysieke bereikbaarheid tot een plek. Naast fysieke toegankelijkheidsaspecten (openingsuren, sleuteldragers, toegankelijkheid voor personen met een beperking, enz.) groeit de aandacht voor de mentale component van toegankelijkheid: afstemming op de leefwereld, gevoelswaarde van een plek,... (zie ook www.ecopolis.be).

Wat de private ruimte betreft komt ook de het gedeelde gebruik van infrastructuur op. Het gaat hier om verschillende manieren van het delen van ruimtes. De gedeelde ruimte ook een sterk sociale dimensie. Gedeelde ruimte worden gedwongen rekening te houden met andere gebruikers.

Betekenis voor de kerken

De kerk is een semi publieke ruimte. Hoe beoordeelt u uw kerk op het element toegankelijkheid fysiek en mentaal. En in welke mate is er sprake van het delen van de ruimte (bijvoorbeeld voor blokkende studenten)?

In hoeverre heeft u kerk een publieke functie: plaats van ontmoeting, en spelen natuur en milieu een rol?

4. VERANDERENDE RELATIES MIDDENVELD-OVERHEID-MARKT-BURGER

Daar waar eerder iedere speler een meer specifieke positie had in het maatschappelijke veld met relatief duidelijke kenmerken, rollen en functies, is er tegenwoordig meer overlap tussen de kenmerken, rollen en functies van overheden, markt, middenveld en burgers. Deze vaststelling vormt het uitgangspunt van deze bespreking.

De steeds verdere vermarkting van de residuele overheidssector is al jaren aan de gang en zet door. Het betekent dat openbare en gesubsidieerde instellingen steeds meer moeten voldoen aan de managementprincipes en de spelregels die de markt hanteert (Storme, 2009). De overheid stelt zich steeds verder bedrijfsmatig op en werkt volgens de principes van new public management waarbij efficiëntie en effectiviteit centraal staan.

De verantwoordingsdruk maakt het middenveld dan wel professioneler, het betekent echter ook een meer technische, boekhoudkundige benadering van sociale en culturele praktijken. De focus verschuift namelijk naar de verantwoording van gemakkelijk meetbare resultaten en het functioneren zelf in plaats van naar de verantwoording van specifieke doelen, gemaakte keuzes en te verwachten impact.

Middenveld-Burger

Het fenomeen burgerschap verandert. Men spreekt nu van een derde generatie burgerparticipatie (Verhoeven, 2008). Deze vorm van burgerschap wordt gekenmerkt door initiatief van de burger waar de overheid naderhand op inspeelt.

Sinds kort duikt de term participatiesamenleving op. In een participatiesamenleving wordt verwacht dat burgers actief deelnemen aan het maatschappelijke leven en verantwoordelijkheid opnemen voor het welzijn en de gezondheid van zichzelf en medeburgers. Naast vele positieve aspecten zien experts in de opkomst van de participatiesamenleving echter een stelselmatige ontmanteling van de verzorgingsstaat. (zie <http://www.socialevraagstukken.nl/site/2013/05/12/wie-wil-zich-nu-laten-douchen-door-debuurman/>).

Bovenstaande bespreking maakt duidelijk dat de grenzen tussen de middenveld, overheid, markt en burger vervagen. Meer en meer komen de vier spelers in elkaars vaarwater terecht. Dit leidt, zeker

voor het middenveld, tot een identiteitskwestie. Welke soort speler ben ik? Hoe positioneer ik mij tegenover markt-overheid-burger? Hoe stel ik me op tegenover het overheidsbeleid? Hoe positioneer ik mij tegenover ontwikkelingen op de markt? Hoe ga ik om met de behoefte van zelforganisatie van burgers? Stuk voor stuk cruciale vragen wil het middenveld zijn positie in de samenleving behouden en/of versterken.

Betekenis voor de kerken

Welke rol dient uw kerk gemeenschap te spelen als het gaat om de verhouding: middenveld, overheid, markt en burger? Bent u het eens met de stelling dat de protestantse kerk een rol moeten spelen in de participatieve samenleving? Bijvoorbeeld door buddyprojecten of zouden we juist een kritische houding hiertegen moeten ontwikkelen? En hoe kijken we als kerk aan tegen de tendens van zelforganisatie van de burger, kan dit een plaats krijgen in onze kerk? Bijvoorbeeld door ideeën van kerkgangers voor de samenleving te steunen?

5. ontwikkelingen met impact op (VRIJE) TIJD

Ondanks de daling van de formele arbeidstijd is er een (subjectief) gevoel van toenemende drukte door de verdere inburgering van het tweeverdienersmodel en het exponentieel groeiende aanbod aan activiteiten in de vrije tijd. Ook de globalisering en technologische ontwikkelingen – waardoor er een 24-uurseconomie is ontstaan – draagt bij tot dat gevoel.

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en snelheid van technologische ontwikkelingen vragen én bieden meer flexibiliteit (snelle aanpassingen aan steeds veranderende situaties), ook in de invulling van activiteiten in de tijd. Thuiswerk verlaagt bvb de tijdsdruk (want woon-werkverplaatsing wordt uitgespaard) en biedt meer flexibiliteit om taken uit te voeren. Anderzijds vergroten de technologische mogelijkheden ook wel de druk op individuen om altijd bereikbaar te zijn (niet enkel werk gerelateerd, maar ook sociaal). Diversiteit van arbeidsorganisatie (tijdscrediet, deeltijds werken,...) maakt dat tijd sterk geïndividualiseerd is. Dit ondergraaft mogelijk solidariteit, groepsvorming en (langduriger) engagement.

De betekenis van vrije tijd wordt belangrijker voor de constructie van iemands identiteit. Dit verhoogt de druk op individuen om de vrije tijd 'nuttig' te gebruiken. Ook de vrije tijd moet betekenisvol zijn.

De daling van de algemene werktijd zegt natuurlijk niets over hoe we tijd beleven. De subjectieve component van tijd vertelt een verhaal van toenemende tijdsdruk en snelheid. Onder invloed van technologische ontwikkelingen worden vandaag veel zaken bijzonder snel en tegelijkertijd uitgevoerd (c.f. in een synchrone tijd gebeuren veel zaken op hetzelfde moment – in tegenstelling tot een lineaire invulling van tijd waar zaken achter elkaar plaatsvinden). Visuele stimuli, de groeiende snelheid van mediaboodschappen en (mobiele) technologie wakkeren het gevoel aan dat er weinig ruimte is voor downtime. Daarmee samenhangend ontstaat de verwachting dat we constant flexibel, snel en efficiënt moeten functioneren. Het gebrek aan downtime wordt onder meer door de sociaal-culturele werkvelden aangekaart: recent ontstaan initiatieven en tegenbewegingen die expliciet verstillings en vertraging als thema uitwerken. De aandacht voor verstillings en vertraging is echter (nog) geen algemeen maatschappelijke trend.

Om enkele zaken scherp te stellen i.v.m. tijdsbeleving doen we beroep op recente cijfers over ervaren tijdsdruk in het algemeen en de ervaren tijdsdruk in de vrije tijd (Lievens & Waeye, 2011, p. 254). Van alle Vlamingen tussen 14 en 85 jaar vindt 22% dat ze geen tijd hebben om de dingen te doen die ze moeten doen. 30% heeft het gevoel nooit bijgewerkt te raken. De ervaren tijdsdruk in de vrije tijd is

aanzienlijk groter. Bijna 60% heeft het gevoel tijd tekort te komen omdat men zoveel dingen wil doen in de vrije tijd. De helft van de Vlamingen komt in zijn vrije tijd niet toe aan de dingen die hij/zij wil doen. De aanwezigheid van een gigantisch (al dan niet commercieel) vrijetijdsaanbod maakt het kiezen moeilijk. Ook de gezinsagenda geraakt steeds voller. Dit brengt ons bij vrijetijdsdwang en vrijetijdsstress.

In de vrije tijd is de inzet hoog: je bent actief en gezond; lokaal verankerd maar met blik op de wereld; je doet activiteiten met anderen, voor anderen en liefst ook voor je eigen, persoonlijke ontwikkeling; je kiest nu eens voor commercieel/mainstream dan weer voor alternatief, je doet het cultureel, artistiek, sportief en sociaal; je bent online en offline; het moet iets betekenen maar mag ook soms enkel voor de fun;...

De vrijetijdsambities groot. De vrije tijd moet betekenisvol ingevuld Meer algemeen duidt Hood (1983, zie ook scan werkvelden) zes criteria die iemands vrijetijdskeuze sturen. (1) Samenzijn met anderen, sociale interactie; (2) iets doen dat de moeite waard is; (3) zich comfortabel voelen in zijn/haar omgeving; (4) uitdaging hebben aan nieuwe ervaringen; (5) mogelijkheden hebben om te leren en (6) actief deelnemen. Deze zes criteria geven een genuanceerder beeld over vrijetijdskeuzes dan de typische tweedeling tussen enerzijds amusement, entertainment, vertier en anderzijds inzet, engagement en ontplooiing en houden ook rekening met een eventuele andere kijk op vrije tijd (bv criteria 1 en 3).

Betekenis voor de kerken

In hoeverre moet de kerk rekening houden met het tijdsgevoel? Heeft u al aandacht besteed aan de mogelijkheid van de kerk als stille plek of plek van verstillings? Wanneer u de kerkdienst tegen het licht houdt van de zes criteria die iemands vrijetijdskeuze sturen, waar scoort u hoog op en waar laag?

6. ontwikkelingen met impact op SAMEN-LEVEN

Ouderen van 75+ en dus ook het aantal personen met ouderdomsziekten, beperkte mobiliteit, specifieke zorgnoden,... vormen een groeiende 'nieuwe' groep binnen onze samenleving die nieuwe uitdagingen naar integratie toe oproepen.

De migratiestroom wordt steeds complexer. Zowel het aantal landen van waaruit men migreert naar Vlaanderen neemt toe (opkomst van migratie uit Aziatische en Zuid-Amerikaanse landen), als het aantal motieven waarom men migreert (gezinshereniging, studie, asiel, arbeidsmigratie,...). Er is een groeiende diversiteit in de achtergronden van migranten op etnisch, taalkundig, cultureel en religieus vlak ('groeïende diversiteit in de diversiteit' of 'superdiversiteit').

De aanwezigheid van andere culturen en de uitwisseling van (zeer diverse) niet-westerse culturele inhouden onder invloed van internationale mobiliteit en globalisering zorgen voor fragmentatie van het sociale weefsel. Gekende leef- en waardepatronen zijn constant onderhevig aan verandering (door grotere mix van religies, culturen, levensstijlen,...).

De bevolkingsaan groei, groeiende diversiteit en toenemende verstedelijking dragen elk bij tot een toenemende 'gedwongen nabijheid van anderen'. Het biedt veel kansen voor (interculturele) uitwisseling en wederzijdse beïnvloeding tussen groepen van individuen, maar vergroot ook de kansen op sociaal conflict.

De vergrijzing en verkleuring van de bevolking brengt groeiende armoede met zich mee. Het toenemend probleem van armoede ondermijnt de uitbouw van een duurzame maatschappij.

Ook al leeft het merendeel nog in traditioneel gezinsverband, er is toch sprake van een toenemende diversiteit aan gezinsvormen en leefarrangementen. Met gezinsvormen bedoelen we de verschillende

gedaanten van gezinnen zoals single huishoudens, alleenstaande moeders, nieuw samengestelde gezinnen,... Met leefarrangementen bedoelen we de constellaties waarbinnen gezinnen leven zoals bijvoorbeeld co-housing of kangoeroewoning. Beide ontwikkelingen vragen grote investeringen op individueel vlak (planning, agenda's, emotionele communicatie,...) maar er zijn ook implicaties op maatschappelijk vlak (mbt ruimte (co-housing bij senioren), tijd, participatie, ...).

Macrobenadering: samen-leven in de brede samenleving.

Samen-leven speelt zich ook af tussen groepen in de brede samenleving. Anno 2013 moeten we nog steeds vaststellen dat ongelijke machtsverhoudingen tussen groepen uitsluiting en ongelijkheid in de hand werken. Zoals hierboven aangeduid is de fragmentatie van identiteiten groot en complex. Ook hiermee hebben we het als samenleving lastig: hoe gaan we op met andere normen en waarden? Hoe verhouden we ons tot mensen die binnen andere culturele kaders denken en leven? Wat betekent dit voor de manier waarop wij in het leven staan?

Centraal in dit discours staan fragmentatie, hybriditeit en meervoudige identiteiten.

Ondanks het besef van superdiversiteit blijft het moeilijk om aansluiting te vinden bij groepen met een andere achtergrond.

Moelijkheden met samen-leven beperken zich vaak tot de discussies zoals hierboven beschreven: de moeizame omgang tussen groepen, vaak nog met nadruk op het zogenaamd anders-zijn van groepen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond. focus leidt de aandacht af van een steeds belangrijker wordend thema dat samen-leven bemoeilijkt: de groeiende repressie in de publieke sfeer. Op moeilijkheden met het samen-leven wordt steeds vaker repressief gereageerd. Camerabewakingen en GASboetes zijn hier goede voorbeelden van. De keuze voor repressie haalt het van preventie en een doordacht sociaal beleid.

Daarnaast groeien jongeren op in een klimaat waar klein overlast onmiddellijk bestraft wordt. Dit soort klimaat staat diametraal tegenover een klimaat waar er aandacht is voor leren samen-leven en leren omgaan met verschil.

Betekenis voor de kerken

De Protestantse Kerken zijn veelal multicultureel, en kunnen vanuit hun geloof in het eengemaakte lichaam van Christus opteren om inhoudelijk in te zetten op het vormgeven van nieuwe leefarrangementen in de samenleving, vanuit het idee van duurzaamheid of maatschappelijke inclusie. Ligt hier niet juist ook een belangrijke rol voor de kerken?

7. Katholieke context in Vlaanderen.

Uit het Europees waardenonderzoek (2009) kwamen onderzoekers tot een classificatie van de Europese landen in 14 categorieën waarbij België terechtkwam in de categorie "Gemengd katholiek en niet-kerkelijk (meerderheid katholiek, belangrijke minderheid niet-kerkelijk)"

Uit de resultaten blijkt opnieuw dat nog 50% van de bevolking zich rekent tot de rooms-katholieke kerk en 2,5 procent tot andere christelijke geloofsgemeenschappen. De cijfers van de islam zijn ondertussen wat gestegen. In de tabel is er sprake van 5%, maar recentere cijfers spreken van 781.887 moslims in België of 7% van de bevolking³². Het aantal atheïsten neemt gestaag toe van 4% in 1981 naar 9,2% in 2009

De IPSO-resultaten spreken in 2010 nog van 7,6% kernkatholieken in Vlaanderen. Het cijfer van kernkatholieken volgens het Europees waardenonderzoek van 2009 ligt op 4% voor heel België en op 5% voor Vlaanderen:

Dierickx merkt op dat religieuze gemeenschappen of groeperingen vandaag enigszins gevoelig zijn aan het do ut des-principe. Ook 'geroepen' gaan een zekere kosten-batenanalyse maken vooraleer aan een roeping gehoor te geven.

De priester moet zich eveneens meer dan vroeger intellectueel vormen omdat het publiek veel sceptischer is geworden. “In ieder geval heeft de huidige kerkgemeenschap, om de uitdagingen van onze samenleving aan te kunnen, niet enkel een clerus nodig die voldoende talrijk is, maar ook een clerus die voldoende spiritueel en intellectueel gevormd is”

Het geloof in God is in België de voorbije drie decennia gedaald van 80% naar 60%. Er vond wel een verschuiving van het godsbeeld plaats. 18% zegt in 2009 nog te geloven in een persoonlijke God (dit was nog 39% in 1981). 37% van de respondenten gelooft in God als een levenskracht of geest (cijfers 2009). 23% geeft aan niet weten wat te denken van God en 21% geeft aan geen enkel godsbeeld te hebben (cijfers 2009). 37% gelooft in 2009 nog in een leven na de dood en 31% gelooft in het bestaan van een hel.

Van de 45% van **de onkerkelijken** in de laatste EVS (2009) is er 20% die zichzelf toch als gelovig zou omschrijven. Zo zegt bijvoorbeeld 81% van de onkerkelijken die zich gelovig noemen, dat ze gevoelig zijn voor het spirituele. 70% stelt dat ze op hun eigen manier in contact komen met het goddelijke. Het feit dat heel wat van deze mensen belang hechten aan een religieuze plechtigheid bij geboorte, huwelijk, dood (en dus instemmend op die vraag hebben geantwoord), wijten de onderzoekers aan het ontbreken van voldoende (spirituele) alternatieven voor de nu bekende religieuze rituelen.

Om de ontkerkelijking in heel Europa te begrijpen, heeft Davie de verklarende term “**vicarious religion**” Bij vicarious religion gaat het om de aanwezigheid in de samenleving van een actieve religieuze minderheid die ‘opereert’ met de steun van een veel groter deel van de bevolking, dat eerder impliciet de ‘bezigheden’ van de actieve minderheid goedkeurt Veel meer dan in Amerika zien Europeanen de gevestigde kerken (nog) als iets dat het algemeen welzijn moet dienen.

Davie spreekt met Pettersson van overlappend lidmaatschap, waarbij ze erop wijst dat er soms van alles uitgeprobeerd wordt, maar er ook nog banden zijn met de traditionele kerk (bijvoorbeeld op sleutelmomenten in het leven, waar men nog geen passend alternatief vond). Ze vergelijkt de situatie met de medische wereld, waar er naast de traditionele geneeskunde een hele markt aan alternatieve geneeskunde ontstaan is en waar de patiënt soms een consument wordt en dingen uitprobeert en weer teruggrijpt naar het bekende om dan op een later moment weer in het alternatieve circuit te duiken

Davie merkt immers ook op dat het secularisatieproces het private religieuze gedrag verder uitholt, maar dat het religieuze topic, tegen de verwachtingen in, daarom niet afwezig is in het publieke debat. Ze ziet dit als een problematische combinatie omdat het publieke debat over religie niet serieus gevoerd kan worden wanneer de religieuze ongeletterdheid zo groot is: mensen kennen het vocabularium en de concepten niet meer om zo een conversatie of dialoog goed te voeren Ook al gaat het om twee heel verschillende keuzekerken, toch ziet Davie een rode draad in dit verhaal: ze wijt het succes aan de “feel-good factor” die ze zowel terugziet in de evangelische kerken, de Alpha-cursus als in het bezoek aan de grote kerken om iets te voelen, om een ervaring van het heilige te beleven. Kerken die sterk inzetten op het hoofd en het rationele, doen het minder goed: “Het puur cerebrale (de Bijbelse uiteenzetting of het liberale protestantisme) is veel minder verleidelijk.

Hoe religieus pluralistischer een samenleving, hoe minder religieus de mensen. Religieus pluralisme lijkt in Europa net de kracht van religie te verzwakken”. In Europa houden de sociologen daarom vast aan (een bepaalde interpretatie van) de secularisatietheorie als verklaringsmodel, waarbij het

differentiatieproces geleid heeft tot kerkelijk ontvoogde subsystemen.

Davie stelt, dat het “seculier rationalisme” (“secular rationalism”) niet zal verdwijnen, meer evenmin ziet ze het geloven an sich niet verdwijnen. Het is overigens op dit punt dat de discussie rekening moet houden met de connecties tussen meer opduikende patronen van geloof en de meer institutionele kerken zelf, want het is duidelijk dat deze laatsten niet alleen zullen blijven voortbestaan, maar ook blijvend een invloed zullen uitoefenen op vele aspecten van individuele en collectieve levens – zelfs in Europa”

De consensus binnen de secularisatietheorieën is het gegeven dat religie een apart en zelfstandig systeem geworden is, naast andere zelfstandige systemen. Het christendom dat zijn maatschappelijke werking ging detacheren, had volgens Dierickx echter niet verhoopt haar spiritualiteit deels te verliezen aan de autonome sectoren zoals de “wetenschap, de economie, de politiek, de kunst, het amusement”.

Een her-uitvinding van het parochiewezen” als deel van “de wording van een nieuwe kerk” prioritair. Zo kan er enerzijds aandacht kan zijn voor de fusieparochie, maar er anderzijds aandacht blijven voor zo lokaal mogelijke initiatieven die stroken met de opportuniteiten ter plaatse. Elke beweging die werkt met leden die vrij zijn om te komen en te gaan en die steunt op vrijwilligers –moet in onze tijd echter ook bottom-up leren werken

Er zijn drie factoren die mee hebben bijgedragen tot de leegloop in de parochiekerken.

1. Allereerst heeft **de religieuze pluralisering** opgang gemaakt. Andere religies en bewegingen naast de katholieke kerk kwamen erbij en raakten meer en meer bekend.
2. Een tweede element is de religieuze “**deïinstitutionalisering**”. Wie vandaag religieus actief wil zijn, kan zich ook verdiepen in de vele religieuze en spirituele boeken die in de boekenwinkels liggen of kan terecht bij religieuze en spirituele centra, cursussen, weekends, concerten van religieuze muziek of bijvoorbeeld toeristische rondleidingen in kerken. Vele mensen weten zich aangesproken tot een “**laag-institutioneel**” aanbod met veel keuze- en bewegingsvrijheid.
3. Een derde element, dat enigszins aansluit bij het vorige puntje, “**religieuze verdamping**” Hier doelt men op mensen die een “vleugje religie” opzoeken op de wellness-markt door op zoek te gaan naar rust, verbondenheid, geborgenheid en zin, zonder dat er expliciete referenties zijn aan een “Hoge Transcendentie zoals God”.

Een aantal elementen uit het EUROPEES WAARDENONDERZOEK OVER

Wanneer de vier onderzoeksgolven (1981, 1990, 1999 en 2009) van de European Values Study naast elkaar gelegd worden, valt het op dat gezin, arbeid, vrienden en vrije tijd door Belgen als heel belangrijke levensdomeinen worden ervaren, terwijl godsdienst en politiek voor de meeste Belgen niet erg belangrijk worden geacht. 12% van de respondenten geeft aan godsdienst heel belangrijk te vinden en 6% politiek (cijfers 2009).

De afname van het aantal huwelijken voor kerk en staat (een op de drie Belgen vindt het huwelijk een voorbijgestreefde instelling) heeft de waarde die mensen hechten aan het kerngezin nauwelijks aangetast. Het gaat over het belang van “primaire relaties die stoelen op interpersoonlijke communicatie die geborgenheid bieden”

Algemeen genomen doen instellingen verbonden met de welvaartsstaat het in België zeer goed op vlak van vertrouwen. De daling in het vertrouwen van de kerk als instelling en daarmee samengaande voortschrijdende daling van de kerkgang is volgens de Oostenrijkse theoloog en godsdienstsocioloog Paul Zulehner niet eenduidig te wijten aan bijvoorbeeld kerkschandalen alleen, maar is in de eerste

plaats te wijten aan het feit dat mensen de kerk niet meer als relevant zijn gaan beschouwen voor het eigen leven. Volgens hem krijgt het eigenlijke 'zinzoeken' van mensen vandaag in heel wat kerken geen adequate spirituele voeding en praktisch antwoord en wordt er dus geen meerwaarde gecreëerd in gelovigen hun leven, wat leidt tot afhakingsgedrag.

Betrokkenheid op leefomstandigheden van anderen: mensen voelen zich sterk betrokken op gezinsleden (93%) en daarna op burens en omgeving (48%). De betrokkenheid op de regio, het land, Europa en de wereld scoren relatief laag. Het blijkt dat kernkatholieken meer betrokken zijn op de lokale omgeving en op de wereldgemeenschap dan de gemiddelde respondenten. Betrokkenheid op leefomstandigheden van groepen in eigen land: grote bekommernis is er voor de bejaarden, de zieken en mindervalide mensen (57% is daar sterk op betrokken). Daarnaast voor kinderen uit arme gezinnen (50%), werklozen (25%) en immigranten (15%). Kernkatholieken en middenmoters zijn sterker dan niet-katholieken betrokken op deze groepen.

In staten met een hoge welvaart zoals België groeit het besef van de "ecologische kost van deze welvaart". 80% van de Belgen zegt in 2009 dat de mens geen goede invloed heeft op het milieu. 76% vreest voor een nakende ecologische ramp. 57% is bereid een deel van het inkomen af te staan als dat geld gaat naar het milieu. Een op de drie Belgen meent dat de mens over "de natuur moet heersen". Kernkatholieken en de middenmoters of modale katholieken blijken zich een beetje minder zorgen te maken over het milieu dan niet-katholieken.

Geloof wordt door 11% van de respondenten genoemd als een waarde of eigenschap die men aan de kinderen wil doorgeven

Betekenis voor de kerken

Op welke vaststellingen probeert de protestantse Kerk en uw gemeente een antwoord te bieden: 1) het dienen van het algemeen welzijn, 2) een meerwaarde bieden voor het persoonlijk leven, 3) spirituele voeding, 4) laagdrempelig aanbod, 5) voldoende vorming voor de 'voorgangers', Welke andere elementen neemt u mee om kerk te zijn in de gesecculariseerde samenleving?

Verder lezen

Statistiek Vlaanderen algemeen referentie kader :

<http://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/docs/vrind2017-3-algemeen-referentiekader.pdf>

Omgevingsanalyse Vlaanderen

<http://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/omgevingsanalyse2014.pdf>

Transitiegebied Verenigen en Participeren

http://blogs.scw.be/beleidsplanning/files/2013/09/1_VenP.pdf

Transitiegebied Leren http://blogs.scw.be/beleidsplanning/files/2013/09/2_leren.pdf

Transitiegebied Ruimte http://blogs.scw.be/beleidsplanning/files/2013/09/3_ruimte.pdf

Transitiegebied Vrije tij http://blogs.scw.be/beleidsplanning/files/2013/09/5_vrijetijd.pdf

Transitiegebied Middenveld http://blogs.scw.be/beleidsplanning/files/2013/09/4_middenveld.pdf

Transitiegebied Samen-Leven http://blogs.scw.be/beleidsplanning/files/2013/09/6_samenleven.pdf

EEN 'MISSION (IM)POSSIBLE 'VOOR DE KERK Uitdagingen voor de rooms -katholieke kerk in Vlaanderen vanuit hedendaagse missionaire inzichten

<https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/585708/1/LiesbethPulinckxJUNI2017.pdf>

Onderzoek naar jongeren en zingeving

https://pimento.be/wp-content/uploads/2018/03/2018_pitstop Onderzoeksrapport.pdf